

-
- geografija
 - ekonomska geografija
 - ekonomija i ekonomika
 - mikroekonomija i makroekonomija
 - regije

Osnovni pojmovi ekonomske geografije

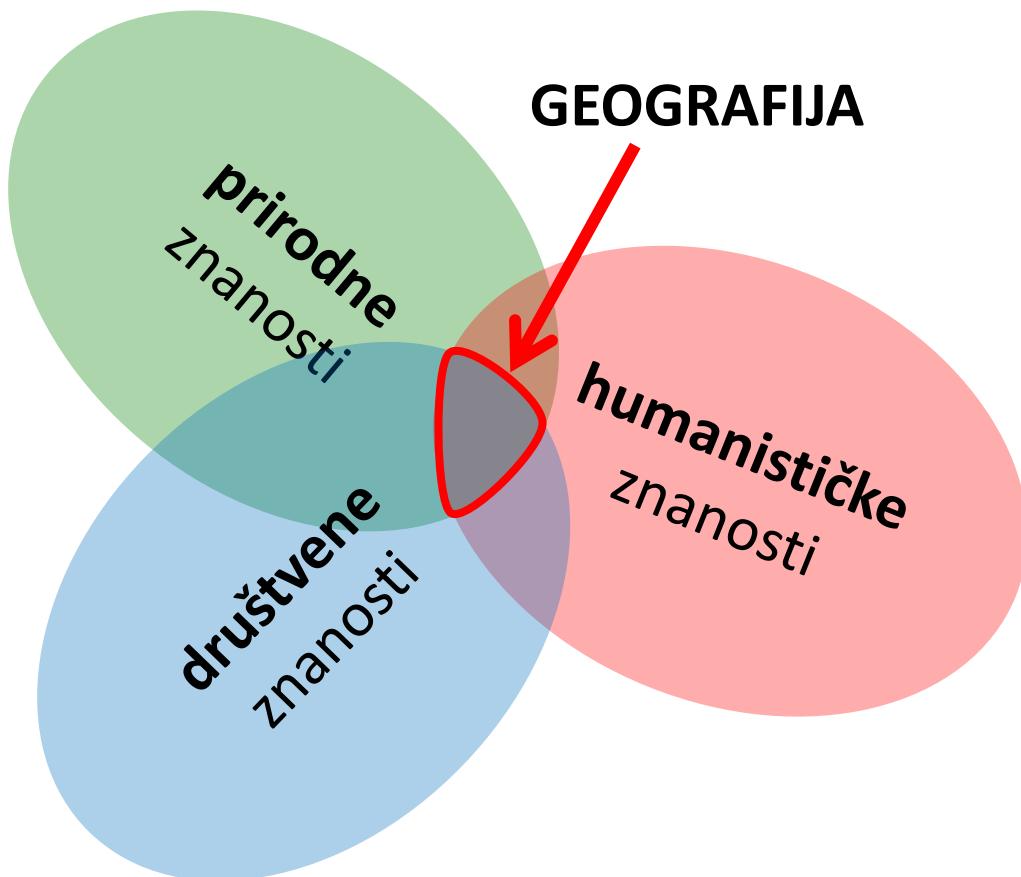
Pojava i razvoj geografije

- Geografija – grč. *gea i grafo* – pisati o Zemlji
- **Eratosten** – 3. st. pr. Kr – prvi upotrijebio naziv geografija
 - otac geografije
- 2 etape razvoja geografije
 1. do početka 19. st – zasnivala se na opisivanju (deskriptivna geo.)
 - bavila se opisivanjem lokacija na Zemlji te odgovarala na pitanje gdje je što
 2. od 19. st – razvoj geografije kao samostalne znanosti
 - objašnjava uzroke pojedinih procesa i njihovu međusobnu povezanost, te odnose ljudi i prirode
- **GEOGRAFIJA** – znanost koja objašnjava uzroke pojedinih procesa i njihovu međusobnu povezanost, te odnos ljudi i prirode
 - *predmet proučavanja geografije su sadržaji, procesi, veze, odnosi i modeli koji nastaju prožimanjem prirodnih i društvenih elemenata i faktora*

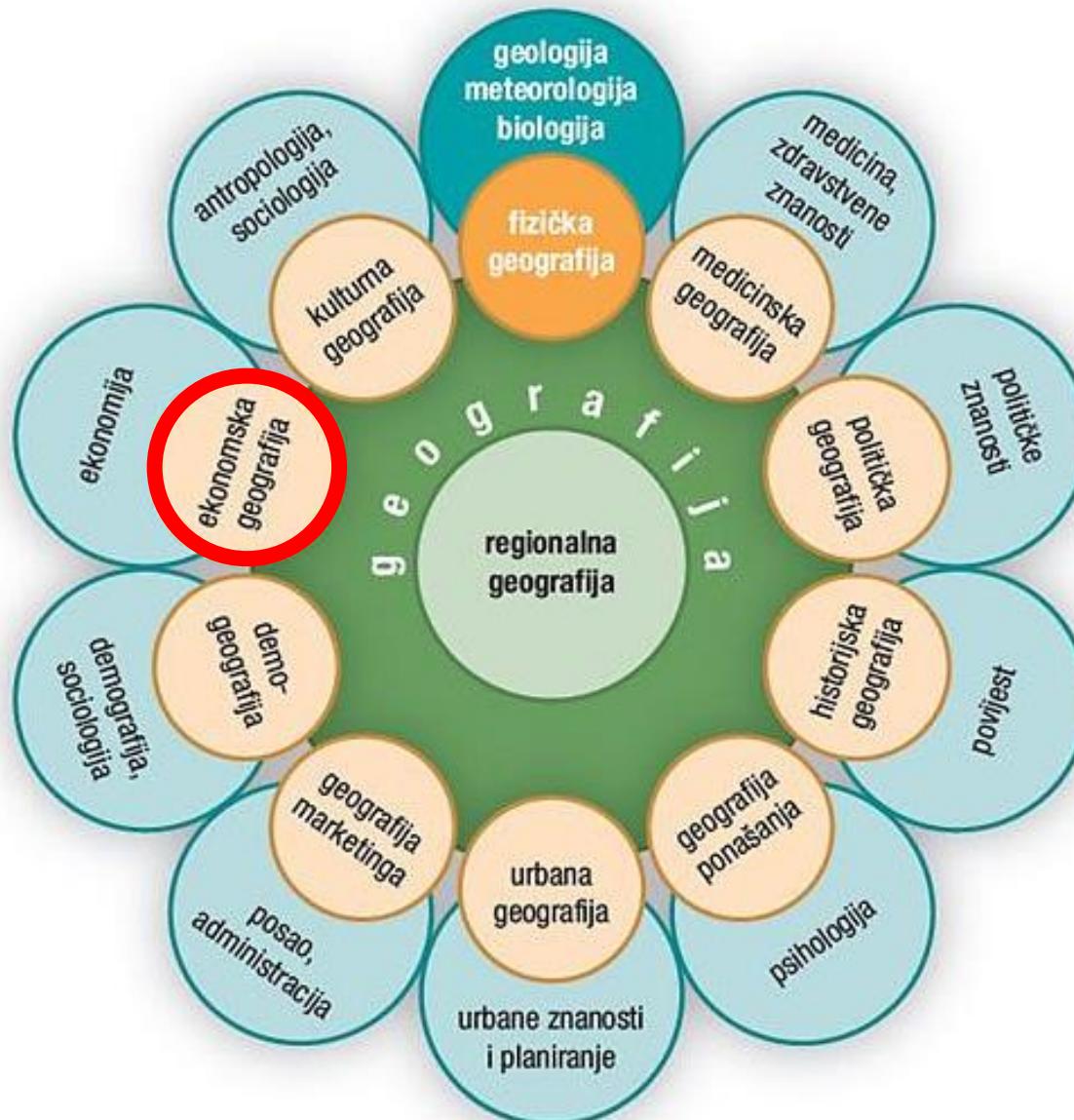
GEOGRAFIJA KAO MOSNA () ZNANOST

- geografija je **mosna znanost** – povezuje humanističke, prirodne i društvene znanosti

GEOGRAFIJA – INTERDISCIPLINARNA ZNANOST

- geografija je **interdisciplinarna** znanost

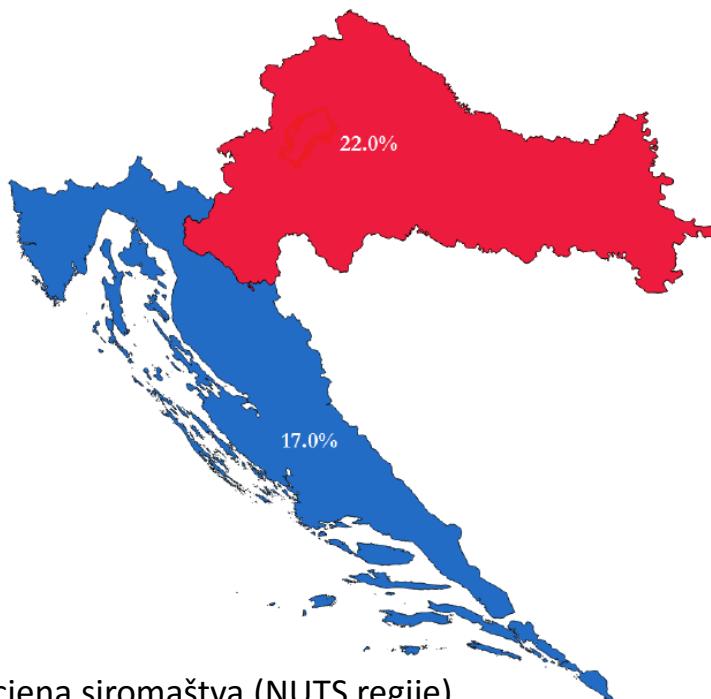

EKONOMSKA GEOGRAFIJA – nastanak i razvoj

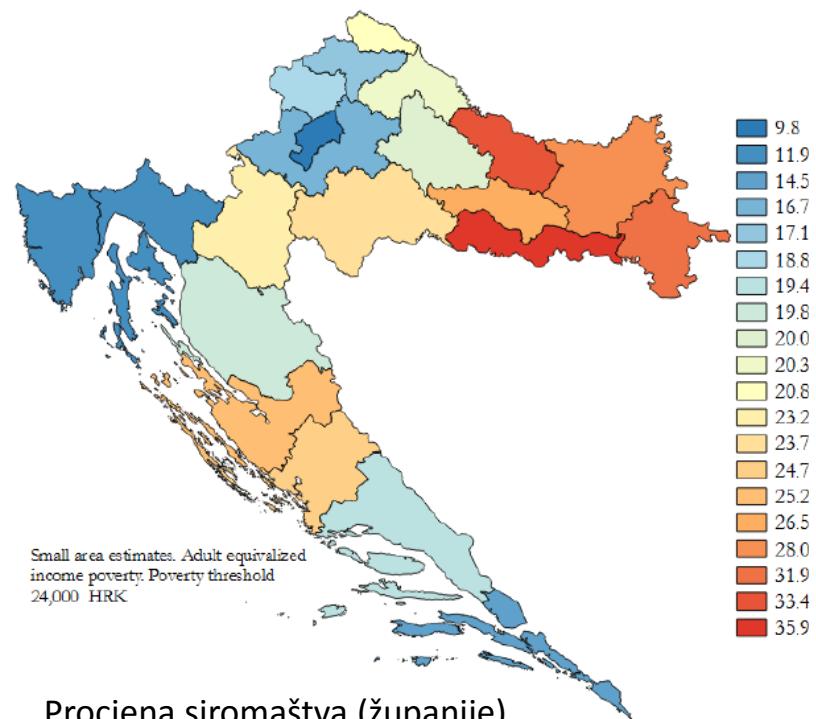
- **EKONOMSKA GEOGRAFIJA** dio je društvene (ili socijalne) geografije
- počinje se razvijati potkraj 19. st
- u početku su ekonomski geografi najviše istraživali **trgovinu** (*pod utjecajem ind. revolucije kad se javljaju brojni novi proizvodi*)
- u 20. st se razvijaju **druge grane ekonomske geografije** (*kao posljedica razvoja novih gospodarskih grana*):
 - **turistička, industrijska, agrarna, prometna** geografija...
- 2 faze razvoja ekonomske geografije:
 - **prva polovica 20. st** – proučava utjecaj na okoliš i promjene pejzaža kao posljedica industrije i poljoprivrede
 - **druga polovica 20.st** – istražuje se promet, turizam i trgovina
- **nova ekonomska geografija** (*od 1960-ih*) proučava ekonomske sustave u geografskom prostoru
 - *npr. prostorni razmještaj industrijske proizvodnje, faktore koji su utjecali na lokaciju pojedinih pogona, važnost pojedine gospodarske grane za regije ili države*

EKONOMSKA GEOGRAFIJA – regije

- **REGIJE** – dijelovi Zemljine površine sličnih prirodno-geografskih, društveno-gospodarskih i povijesnih obilježja
- regije prema razvijenosti:
 - **prosperitetne** – bilježe rast zaposlenosti, dohotka i broja stanovnika
 - **regije u stagnaciji**
 - **problemske** regije – bilježe pad zaposlenosti, dohotka, broja stanovnika i često imaju ekoloških problema

Procjena siromaštva (NUTS regije)

Procjena siromaštva (županije)

EKONOMSKA GEOGRAFIJA, EKONOMIKA i EKONOMIJA

- **EKONOMSKA GEOGRAFIJA** – geografska disciplina o prostornim strukturama, međusobnim odnosima i procesima u gospodarskim djelatnostima
 - ne proučava ekonomiju ni ekonomsku djelatnost
- **EKONOMIKA** – znanost o gospodarskom stanju i odnosima, tj. o djelovanju ekonomskih zakona u pojedinim državama, pojedinim gospodarskim granama ili poduzećima
- **EKONOMIJA** – znanost koja proučava na koji način društva upotrebljavaju resurse za proizvodnju korisnih dobara i kako ih raspoređuju između različitih skupina
 - 2 osnovna područja ekonomije:
 - **MAKROEKONOMIJA** – proučava ponašanje cjelokupnog gospodarstva
 - **MIKROEKONOMIJA** – proučava ponašanje dijelove gospodarstva

OSNOVNA OBILJEŽJA GOSPODARSTVA

POJMOVI

- gospodarstvo
- prirodni i društveni izvori
- obnovljivi i neobnovljivi izvori
- poduzetništvo
- gospodarska pitanja
- tipovi gospodarstava
- ekonomski ciljevi i funkcije države

GOSPODARSTVO – grč. *oikonomija* – gospodarstvo ili privreda

- **PRIVREĐIVANJE** – svjesna ljudska djelatnost kojom se nastoji smanjiti ograničenost dobara kojima se zadovoljavaju ljudske potrebe
- dobra mogu biti **ograničena** (ekomska) i **neograničena** (slobodna)
- ljudske želje su neograničene, a dobra su ograničena (**zakon ograničenosti**)
- **prirodni i društveni izvori**
 - **prirodni** izvori – elementi prirodne sredine – obnovljivi i neobnovljivi
 - **društveni** izvori – stanovništvo (radna snaga i poduzetnici) i kapital

DRUŠTVENI IZVORI

- **rad** - fizičke i umne sposobnosti koje ljudi koriste u proizvodnji dobara i usluga
 - za proizvodnju je važan broj radnika, njihova kvalifikacija, znanje, vještine i dobno-spolna struktura
- **kapital** – dobra koja se koriste za proizvodnju drugih dobara i usluga
 - npr. novac, zgrade, alati, oprema, računala, udžbenici...
- **radni resursi** – tehnika (sredstva za rad) i tehnologija (način proizvodnje)
- **poduzetništvo** – ljudska aktivnost koja se sastoji od **kombiniranja resursa** u svrhu **proizvodnje** korisnih **dobara i usluga** za druge

TEMELJNA GOSPODARSKA PITANJA i TIPOVI GOSPODARSTAVA

- temeljna pitanja svakog gospodarstva su **što, kako i za koga proizvoditi**
- osnovne metode donošenja ekonomskih odluka – **običaj, plan i tržište**
- tipovi gospodarstava (*s obzirom na donošenje odluke o proizvodnji*):
 - **običajno** – što, kako i za koga proizvoditi je pod utjecajem **tradicije**
 - prisutna u prošlosti, a danas su prisutna u slabije razvijenim dijelovima svijeta (Afrika, Latinska Amerika i Azija)
 - **plansko** – što, kako i za koga proizvoditi odlučuje **država**
 - država donosi odluke, npr. u Kini
 - **tržišno** – što, kako i za koga proizvoditi odlučuje **tržište**
 - odluke o proizvodnji donose pojedinci na temelju ponude i potražnje
 - **mješovito** – ima obilježja običajnog, planskog i tržišnog gospodarstva
 - većina zemalja svijeta danas imaju mješovita gospodarstva
- **gospodarska tranzicija** – proces prelaska iz planskog u tržišni tip gospodarstva

TIPOVI GOSPODARSTAVA

- tipovi gospodarstava:
 - prema **opsegu** i području
 - mjesno, regionalno, nacionalno, međunarodno i svjetsko (globalno)
 - prema **vlasništvu**
 - privatno i javno
 - s obzirom na **sredstvo razmjene**
 - robno i novčano
 - s obzirom na **uključenost u međunarodnu trgovinu**
 - otvorena i zatvorena (samoopskrbna ili autarkična)

EKONOMSKI CILJEVI I FUNKCIJE DRŽAVE

EKONOMSKI CILJEVI

MIKROEKONOMSKI

- ekonomска уčinkovitost
 - pravedna raspodjela
 - ekonomска sloboda
-
- ekonomске funkcije države: poticanje učinkovitosti, jednakosti i stabilnosti

MAKROEKONOMSKI

- gospodarski rast
- puna zaposlenost
- stabilnost cijena

EKONOMSKI SEKTORI

EKONOMSKI SASTAV STANOVNIŠTVA

- ekonomski sastav dijeli stanovništvo prema **aktivnosti** i **djelatnosti**

PREMA AKTIVNOSTI

PREMA DJELATNOSTI

GOSPODARSKI AKTIVNO ST.

- svi **zaposleni**
- **trenutačno nezaposleni** i oni koji **traže posao** po prvi put
- svi koji **obavljaju neki posao ali nisu u radnom odnosu** (*slobodni umjetnici, poljoprivreda, ribarstvo...*)

GOSPODARSKI NEAKTIVNO ST.

- osobe koje **imaju vlastita primanja** ali ne obavljaju neku djelatnost (*umirovljenici, stipendisti...*)
- **uzdržavane osobe**, tj. gospodarski ovisne osobe (*djeca, učenici, studenti...*)

SASTAV STANOVNIŠTVA **PREMA DJELATNOSTI**

- sektori djelatnosti:
 1. **primarni (I)**: poljoprivreda, ribarstvo, šumarstvo i lov – **poljoprivredna civilizacija**
 2. **sekundarni (II)**: industrija, rudarstvo, energetika, građevinarstvo i proizvodno zanatstvo – **industrijska civilizacija**
 3. **tercijarni (III)**: promet, trgovina, turizam, ugostiteljstvo, novčarstvo i uslužno zanatstvo – **uslužno društvo ili tercijarna civilizacija**
 4. **kvartarni (IV)**: školstvo, zdravstvo, vojska, policija, uprava, znanost, kultura i sport – zanimanja koja ne privređuju izravno već se financiraju iz proračuna
 5. **kvintalni (V)**: informatičke djelatnosti
- primarni i sekundarni sektor su **proizvodni**, dok su ostali **uslužni** (neproizvodni) sektori
- u statistici se tercijarni, kvartarni i kvintalni sektor svrstavaju zajedno u **tercijarni sektor**

SASTAV STANOVNIŠTVA PREMA DJELATNOSTI

- prema redoslijedu sektora države se svrstavaju u tipove:

1. poljoprivredni tip (I-II-III)

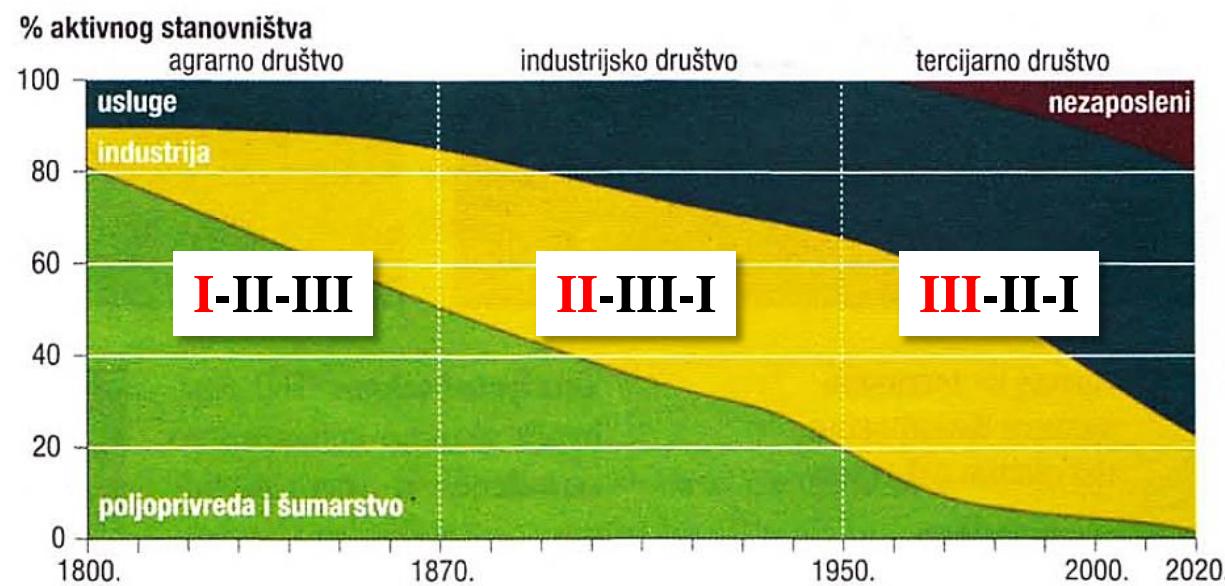
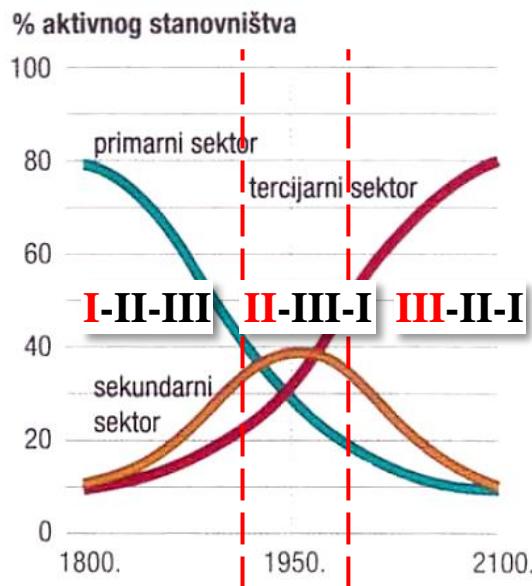
- do sredine 19. st
- većina stanovništva radi u **poljoprivredi** (80%)

2. industrijski tip (II-III-I ili II-I-III)

- u prvoj polovici 20. st
- većina stanovništva radi u **industriji**, najmanje u poljoprivredi

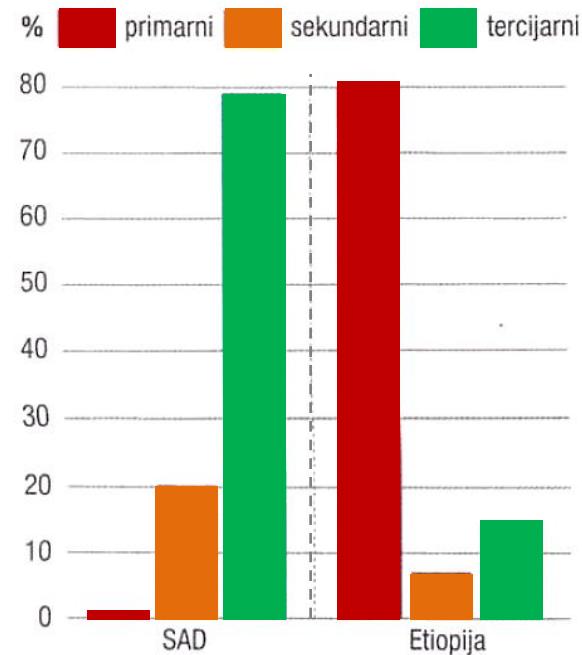
3. uslužni tip (III-II-I)

- sredinom 20. st
- najviše ljudi radi u **uslužnom sektoru**, a najmanje u poljoprivredi (do 5%)

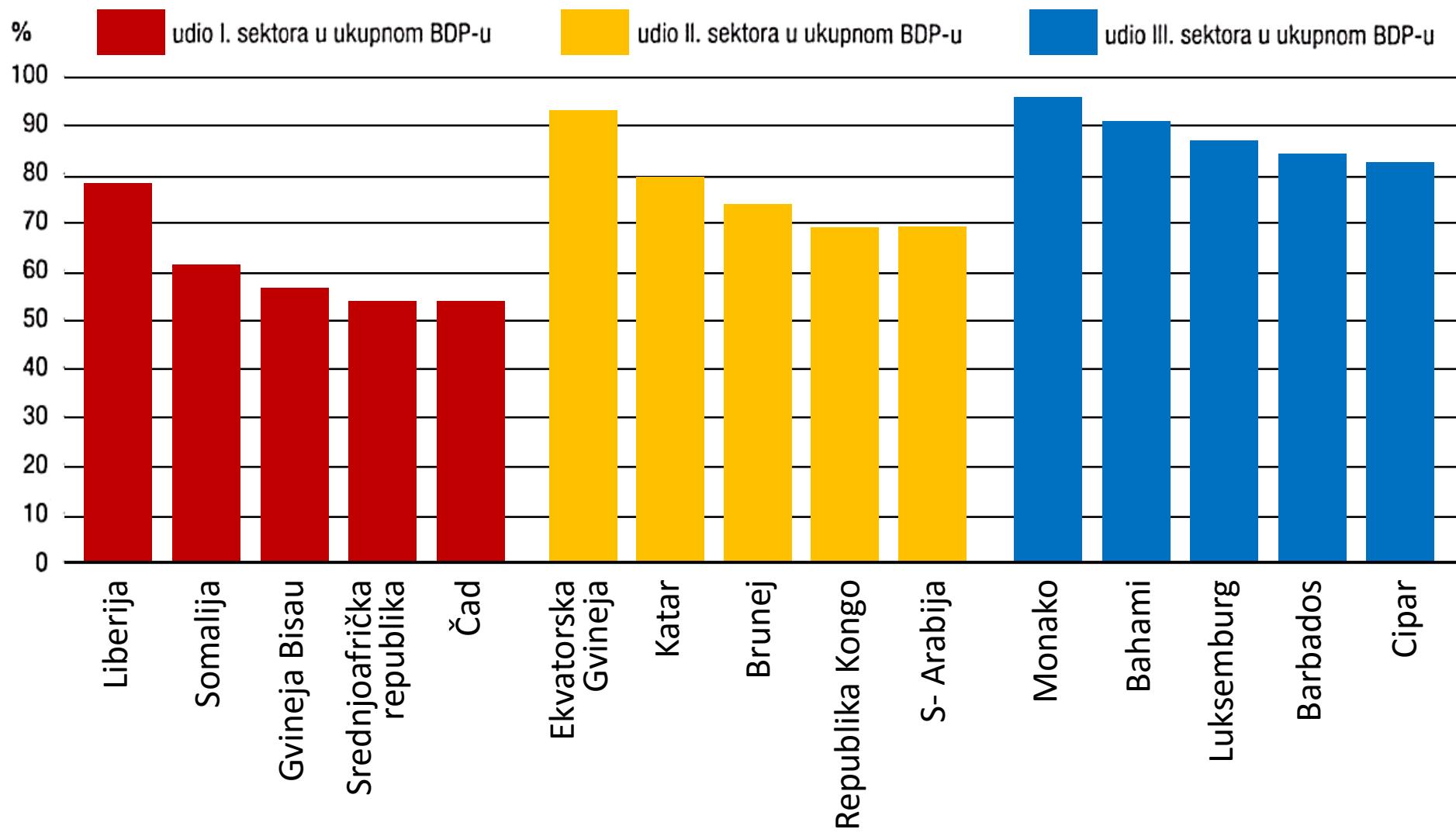

RAZLIKE U UDJELIMA SEKTORA DJELATNOSTI PO DRŽAVAMA

- **slabije razvijene zemlje** imaju veći udio stanovništva u **primarnom** sektoru
 - npr. *Nepal i Burundi imaju više od 90% poljoprivrednog stanovništva*
- **razvijenije zemlje** imaju veći udio st. u **tercijarnim, kvartarnim i kvintalnim** djelatnostima, dok u primarnim udio jako mali (do 2%)
 - npr. *SAD ima 1,6% poljoprivrednog stanovništva*
- **BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (BDP)** – vrijednost proizvedenih dobara i usluga u jednoj godini
- **prema udjelu BDP-a:**
 - **primarni sektor** najviše pridonosi BDP-u u **siromašnim** zemljama (Somalija, Liberija, Gvineja Bisau)
 - udio **sekundarnog sektora** u BDP-u najveći je u državama **bogatim naftom** (Saudska Arabija, Katar...)
 - udio **tercijarnog, kvartarnog i kvintalnog** sektora u BDP-u najveći je u **razvijenim zemljama**

Gospodarska struktura stanovništva SAD-a i Etiopije

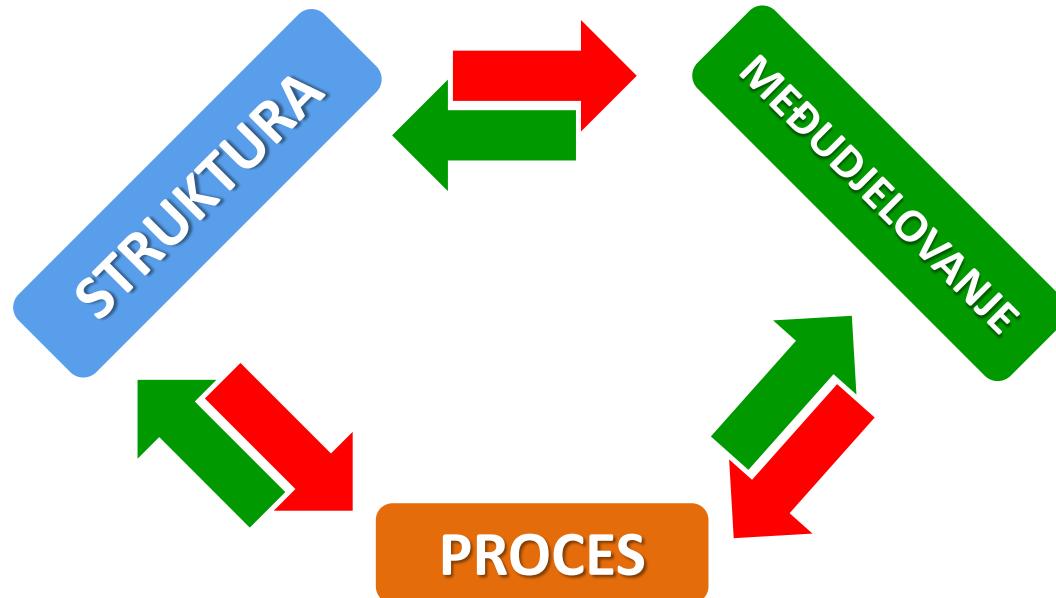

EKONOMSKI PROSTORNI SUSTAVI I NJIHOVI ELEMENTI

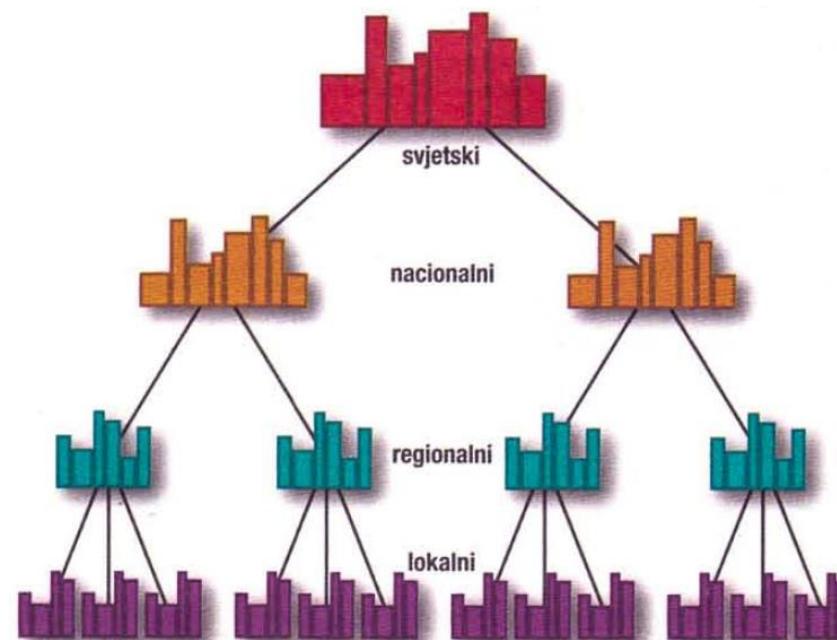
EKONOMSKI PROSTORNI SUSTAV

- **sustav** je skup elemenata između kojih postoje određene veze i odnosi
- ekonomski prostorni sustav čine **struktura, međudjelovanje i procesi**
 - **struktura** – razmještaj ekonomskih jedinica unutar jednog sustava na lokalnoj ili regionalnoj razini
 - **međudjelovanje** – očituje se kroz cirkulaciju ljudi, robe, kapitala i informacija između pojedinih mesta u regiji
 - **proces** – promjena u lokacijskoj i regionalnoj strukturi kao posljedica djelovanja unutarnjih i vanjskih razvojnih faktora (npr. deagrарizacija)

EKONOMSKI PROSTORNI SUSTAVI **PREMA VELIČINI**

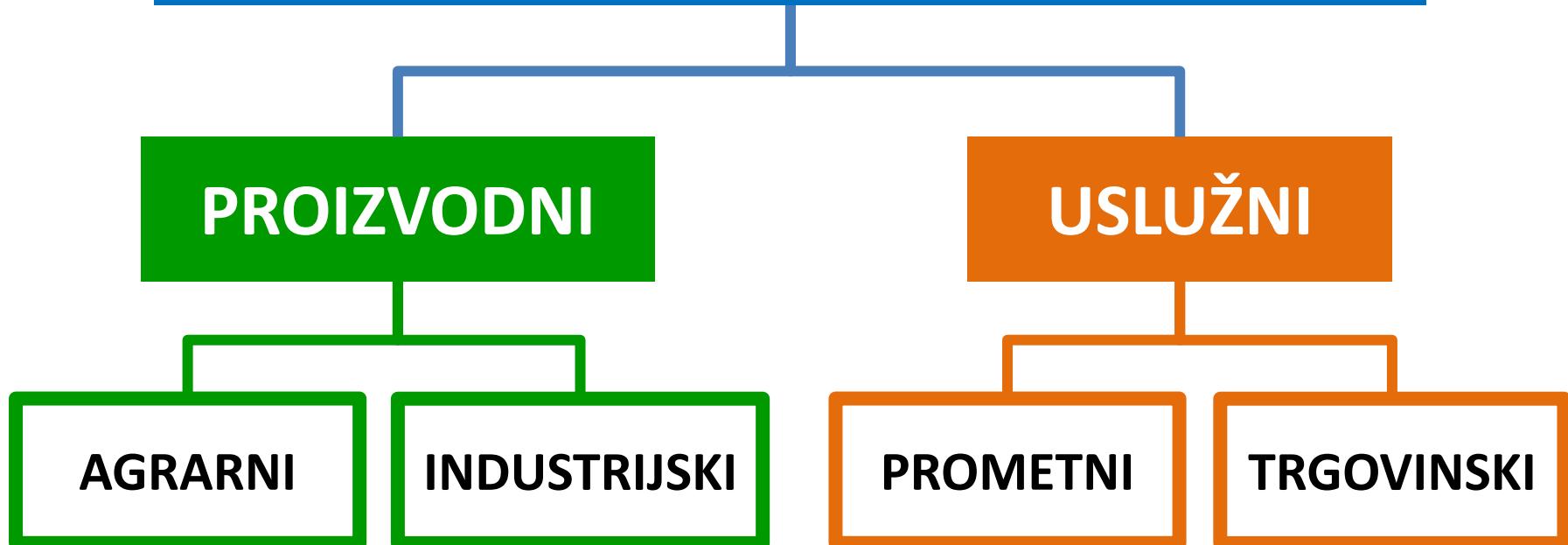
- **ekonomski prostorni sustavi prema veličini:**
 - **lokalni** (mjesni) – obuhvaća struktura ekonomskih djelatnosti, međudjelovanje i procese na području jednog naselja ili općine
 - **regionalni** – složenija struktura i procesi te intenzivnija cirkulacija robe, kapitala i ljudi karakteristična za područje jedne regije (npr. Lika, Istra)
 - **nacionalni** (državni) – još složeniji jer uključuje područje cijele države
 - **globalni** (svjetski) – prostorno najveći jer obuhvaća cijeli svijet

Hijerarhija ekonomske
prostornih sustava

EKONOMSKI PROSTORNI SUSTAVI **PREMA FUNKCIJI**

EKONOMSKI PROSTORNI SUSTAVI **PREMA FUNKCIJI**

AGRARNI EKONOMSKI PROSTORNI SUSTAVI

- važan je za osiguranje **prehrane** te **sirovina** za industrijsku preradu
- **pod sustavi unutar agrarnog sustava:** poljoprivreda (ratarstvo i stočarstvo), ribarstvo i šumarstvo
- faktori koji utječu na agrarni sustav:
 - **prirodni** – temperatura zraka, padaline, vjetar, nadmorska visina, nagib padina, vrsta tla i ekspozicija (prisjene i osojne padine)
 - **društveni** – socijalni, ekonomski i psihološki faktori
- što je razvijenost društva niža, utjecaj prirodnih faktora je veći
(zbog primjene zastarjele tehnologije u poljoprivredi)

Nagib tla (terase) – prirodni faktor

Vrsta tla i klima – prirodni faktori

Nagib tla (vinogradi) – prirodni faktor

DRUŠTVENI FAKTORI

– društveni faktori:

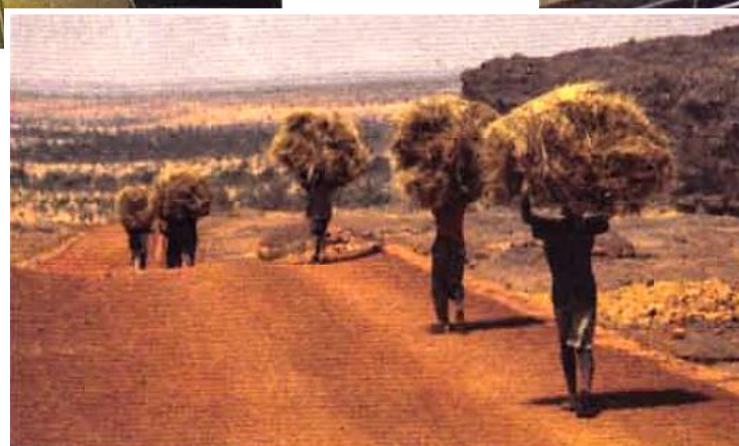
- 1. socijalni** – posjednički odnosi, veličina posjeda i sustav nasljeđivanja
- 2. ekonomski** – promet, tržište, kapital, tehnologija i državna uprava
- 3. psihološki** – dobna struktura agrarnog stanovništva, znanje, iskustvo i ambicioznost stanovništva

Veličina posjeda – socijalni faktor
(nasljeđe)

Promet – ekonomski faktor

Ekstenzivna poljoprivreda u Maliju
– ekonomski faktori (tehnologija)

OBLICI POLJOPRIVREDE

- **oblici poljoprivrede:**
 1. prema **cilju proizvodnje**: samoopskrbna i tržišna poljoprivreda
 2. prema **vrstama proizvodnje**: ratarstvo, stočarstvo i mješovita polj.
 3. prema **intenzitetu**: intenzivna i ekstenzivna poljoprivreda
 4. prema **pokretljivosti**: nomadska ili pokretna i sjedilačka (sedentarna)
- **intenzivna poljoprivreda**
 - **radom intenzivna** - velika količina rada, mala ulaganja kapitala, mali prinosi po poljoprivredniku (*npr. Indija*)
 - **kapitalom intenzivna** - mala količina rada, velika ulaganja kapitala, veliki prinosi po poljoprivredniku (*npr. Nizozemska, SAD...*)
 - **ekstenzivna poljoprivreda** → mala ulaganja rada i kapitala

PRIMJERI SAMOOPSKRBE POLJOPRIVREDE

RADOM INTENZIVNA POLJOPRIVREDA

PLANTAŽNI UZGOJ ČAJA - INDIJA

PLANTAŽNI UZGOJ KAVE - ETIOPIJA

UZGOJ PAMUKA U SAD-u – VISOK INTENZITET KAPITALA

UZGOJ RIŽE U INDIJI – VISOK INTENZITET RADA

**UZGOJ PŠENICE – VISOK INTENZITET KAPITALA
ULAGANJA U MEHANIZACIJU RADI VISOKE CIJENE RADA**

EKSTENZIVNO STOČARSTVO NA RANČEVIMA

INTENZIVNO STOČARSTVO NA FARMAMA

INDUSTRIJSKI EKONOMSKI PROSTORNI SUSTAVI

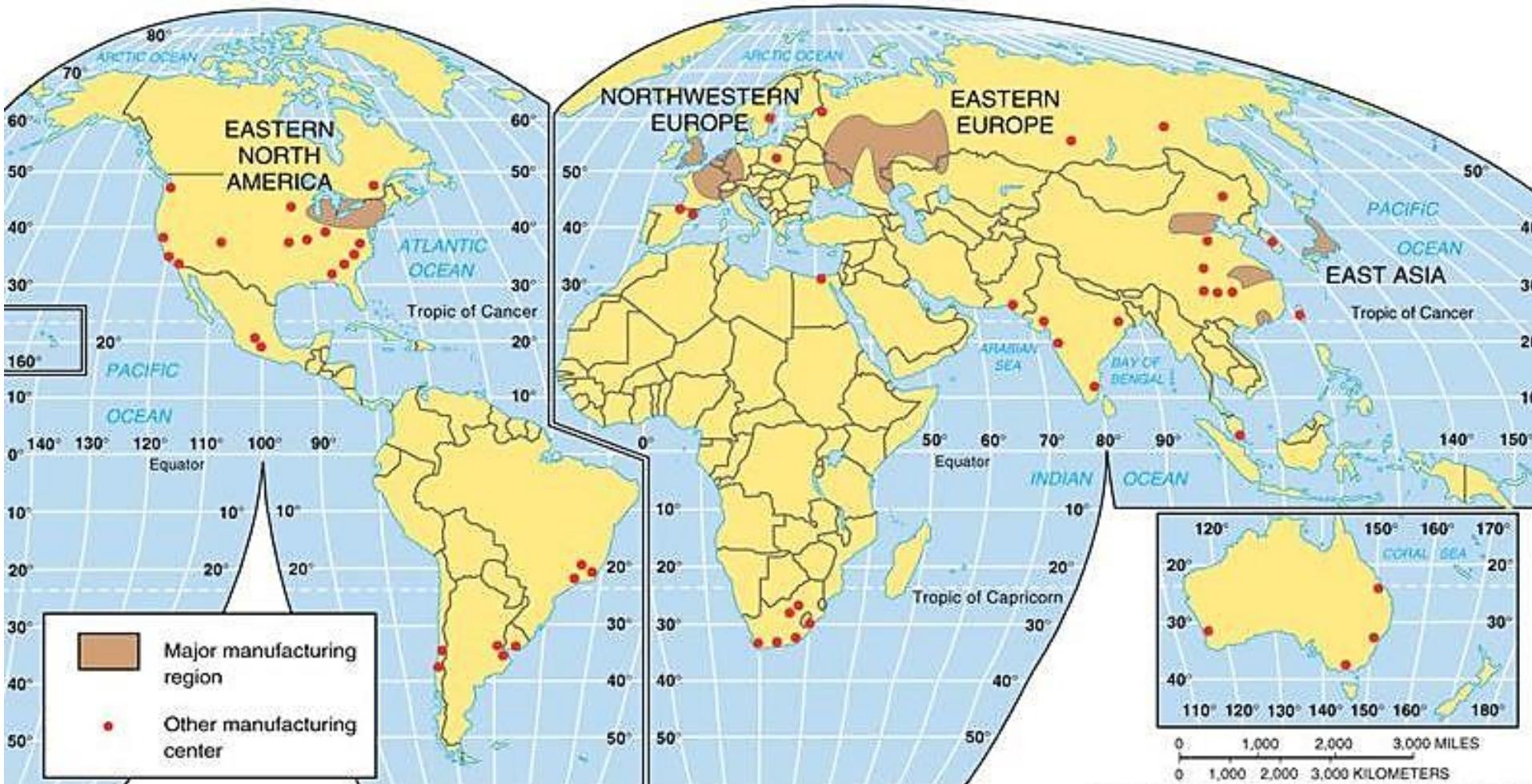
- industrijski ekonomski prostorni sustavi ovisni su o **lokaciji** koja se mijenjala kroz povijest
- na lokaciju industrije utječu:
 - **prirodno-geografski**
 - **demografski** (broj, struktura i cijena radne snage)
 - **tehničko-ekonomski** (sirovine, prometna infrastruktura, tehnologija)
 - **političko-ekonomski** (prostorno planiranje, zakoni)
 - **ostali** faktori (ekologija)
- za vrijeme 1. industrijske revolucije ind. pogoni su bili smješteni **uz izvore sirovine ili energije** dok su danas presudni **mikrolokacijski faktori** (radna snaga, tržište, porezi, ekološka ograničenja i dr.)

INDUSTRIJSKI CENTRI, ČVOROVI I KOMPLEKSI

- industrija je u prostoru okupljena u **centre, čvorove i komplekse**
 - industrijski **centri** – ukupna industrija jednog grada koja može, al i ne mora biti međusobno povezana
 - industrijski **čvorovi** – industrija jednog ili više gradova čija je industrija međusobno povezana
 - industrijski **kompleksi** – geografski prostor u kojem su industrije međusobno povezane i uvjetovane

INDUSTRIJSKE **REGIJE, PODRUČJA, PARKOVI I KLASTERI**

- industrijske **regije** – dijelovi prostora u kojima je industrija glavni faktor preobrazbe prostora, a industrija je locirana u više središta (npr. sjevernohrvatska ind. regija)
- industrijska **područja** – više industrijskih regija (npr. japansko ind. područje koje obuhvaća više japanskih ind. regija)
- industrijski **parkovi** – na slobodnim površinama na rubovima gradova, s kvalitetnim komunikacijama
- industrijski **klasteri** – nastaju povezivanjem različitih kompanija i institucija na određenom prostoru

Industrijske regije svijeta

USLUŽNI EKONOMSKI PROSTORNI SUSTAVI

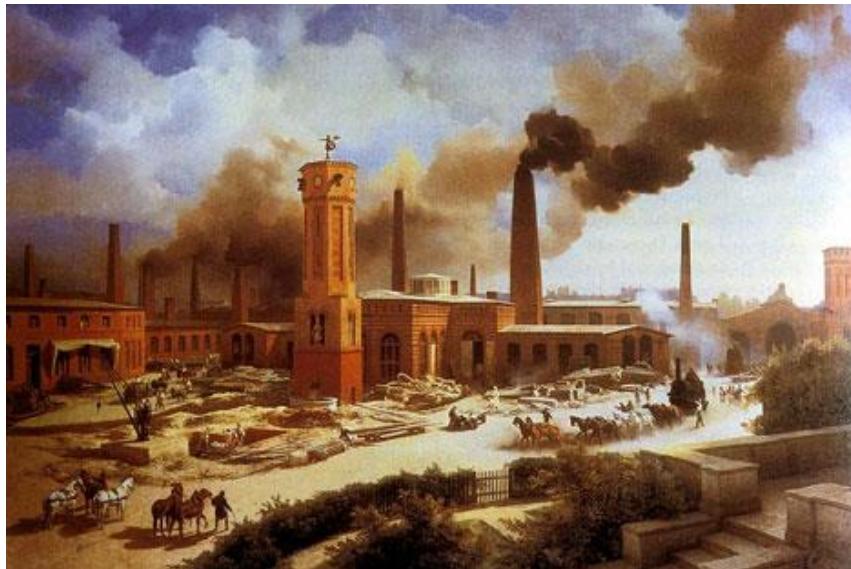
- **PROMET** – djelatnost koja obuhvaća prijevoz ljudi i roba te prijenos energije i informacija s jednog mjesta na drugo
 - elementi prometne aktivnosti: **objekt** koji se prevozi, prijevozno **sredstvo** i prometni **put**
- **TRGOVINA** – djelatnost u kojoj pojedinci i poduzeća posreduju između proizvodnje i potrošnje (*kao kupci i prodavatelji dobara i usluga*)
 - **unutarnja** (trgovina na veliko i malo) i **vanjska trgovina** (izvoz, uvoz i tranzit)
 - **vanjskotrgovinska bilanca** – razlika između uvoza i izvoza

-
- industrijalizacija
 - urbanizacija
 - deagrarizacija
 - deruralizacija
 - deindustrijalizacija
 - tercijarizacija društva

SOCIJALNO-EKONOMSKI PROCESI

INDUSTRIJALIZACIJA

- INDUSTRIJALIZACIJA – proces razvoja industrije u nekom području
 - najintenzivnija je bila u 19. st i prvoj polovici 20. st
- UTJECAJ INDUSTRIJALIZACIJE:
 - povećanje udjela aktivnog stanovništva u sekundarnim, a smanjenje udjela u primarnim djelatnostima
 - porast dnevnih migracija iz sela u grad
 - utječe na deagrarizaciju i deruralizaciju okolnog seoskog područja
 - uzrokuje urbanizaciju

URBANIZACIJA

- **URBANIZACIJA** – proces rasta i razvoja gradova te širenje gradskog načina života
- urbanizacija i industrijalizacija su dva međusobno povezana procesa

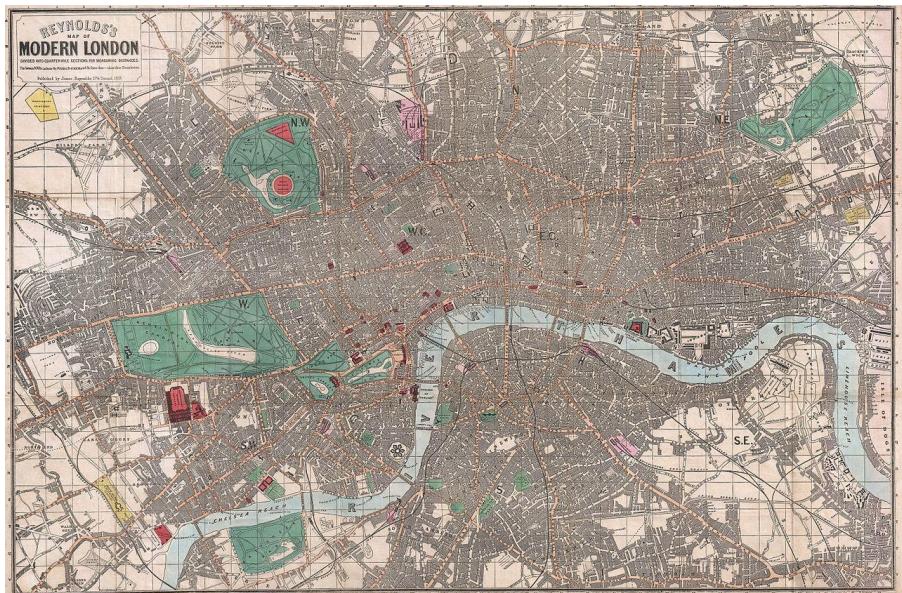
URBANIZACIJA LONDONA (1700. – 1900.)

1700. g – oko 600 000 st.

1806. g – 885 000 st.

1862. g – 2,8 mil. st.

1900. g – 4,7 mil. st.

DEAGRARIZACIJA I DERURALIZACIJA

- **DEAGRARIZACIJA** – proces napuštanja **poljoprivrede** kao glavnog izvora prihoda
- **DERURALIZACIJA** – proces napuštanja **sela** (i preseljenje u grad)
- deagrarizacija i deruralizacija su međusobno povezani procesi, a uzrokovani su **industrijalizacijom i urbanizacijom**
- danas se oko 40% stanovništva svijeta bavi poljoprivredom

Deagrarizacija

Deruralizacija

 Procesi deruralizacije - selo na Ćićariji (gore desno), selo u Dalmatinskoj zagori (dolje desno), selo Oključina na otoku Visu (gore lijevo) i napušteno selo Živica u Lici (dolje lijevo)

TERCIJARIZACIJA DRUŠTVA I DEINDUSTRIJALIZACIJA

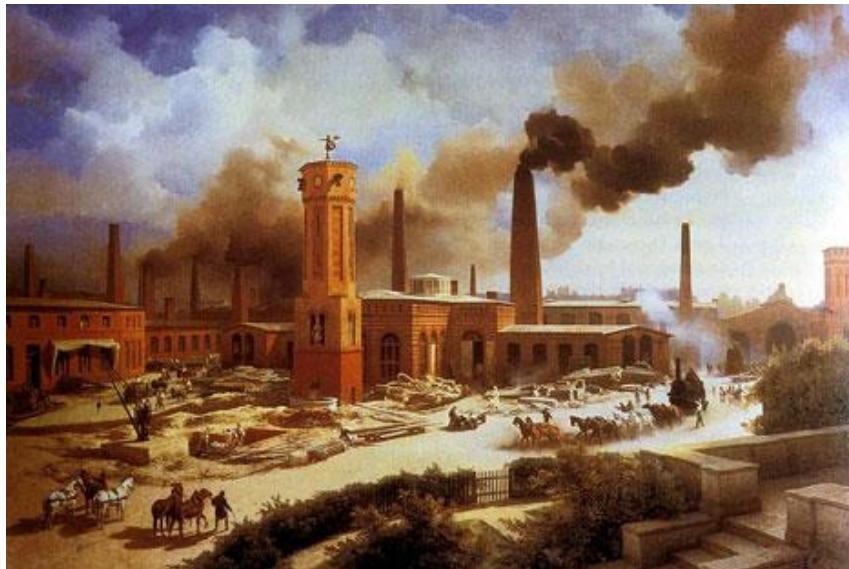
- **TERCIJARIZACIJA DRUŠTVA** – proces u kojem sve manje ljudi radi u industriji, a sve više u **uslužnim djelatnostima**
 - u razvijenim zemljama do 80% stanovništva radi u uslužnim djelatnostima
 - posljedica gospodarskog razvoja i razvoja potrošačkog društva
 - u razvijenim zemljama proces tercijarizacije je pri kraju, dok u slabije razvijenim tek počinje
- **DEINDUSTRIJALIZACIJA** – proces napuštanja **industrije**
 - sve manje ljudi radi u industriji (oko 20% stanovništva), ali industrijska proizvodnja ne opada (primjena nove tehnologije i robotizacija)

-
- industrijalizacija
 - urbanizacija
 - deagrarizacija
 - deruralizacija
 - deindustrijalizacija
 - tercijarizacija društva

SOCIJALNO-EKONOMSKI PROCESI

INDUSTRIJALIZACIJA

- INDUSTRIJALIZACIJA – proces razvoja industrije u nekom području
 - najintenzivnija je bila u 19. st i prvoj polovici 20. st
- UTJECAJ INDUSTRIJALIZACIJE:
 - povećanje udjela aktivnog stanovništva u sekundarnim, a smanjenje udjela u primarnim djelatnostima
 - porast dnevnih migracija iz sela u grad
 - utječe na deagrarizaciju i deruralizaciju okolnog seoskog područja
 - uzrokuje urbanizaciju

URBANIZACIJA

- **URBANIZACIJA** – proces rasta i razvoja gradova te širenje gradskog načina života
- urbanizacija i industrijalizacija su dva međusobno povezana procesa

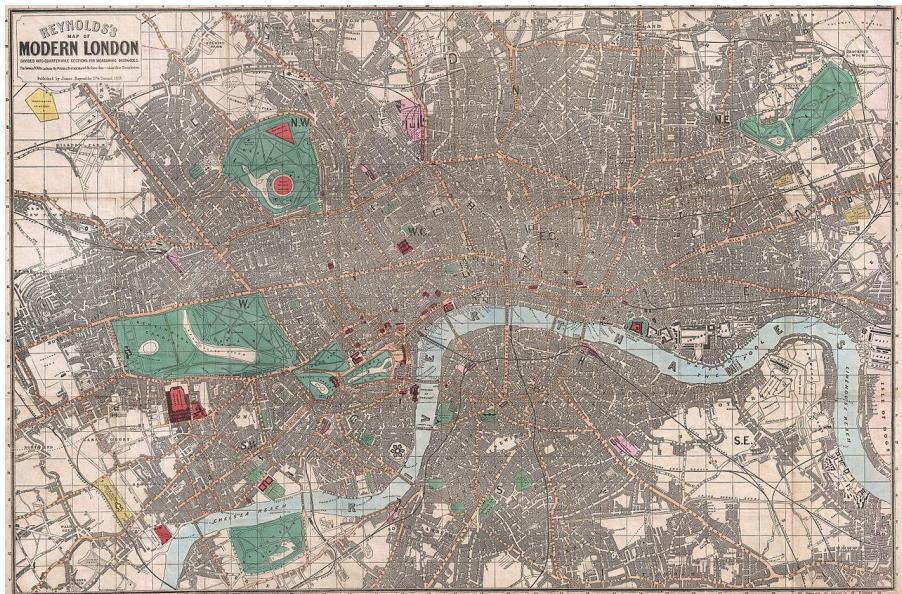
URBANIZACIJA LONDONA (1700. – 1900.)

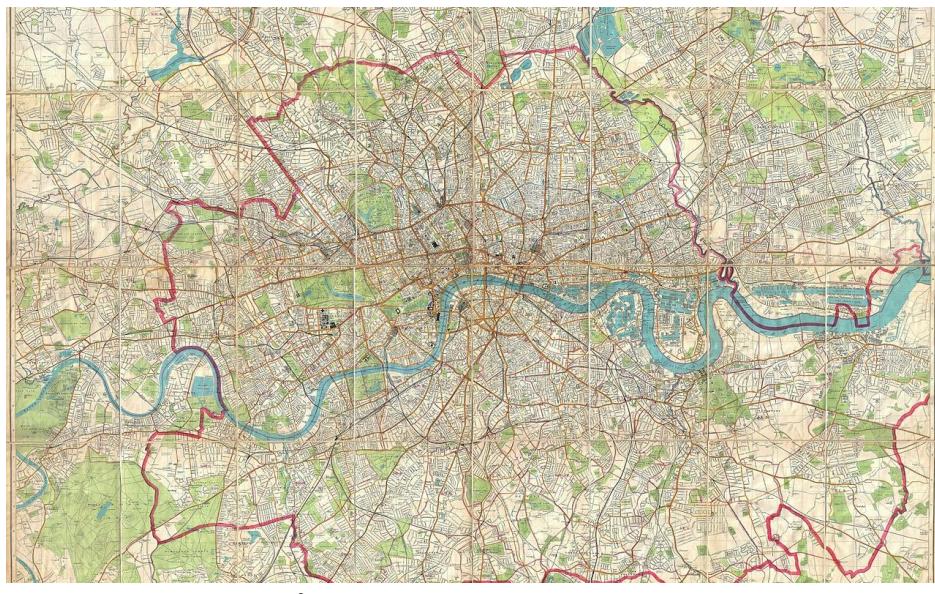
1700. g – oko 600 000 st.

1806. g – 885 000 st.

1862. g – 2,8 mil. st.

1900. g – 4,7 mil. st.

DEAGRARIZACIJA I DERURALIZACIJA

- **DEAGRARIZACIJA** – proces napuštanja **poljoprivrede** kao glavnog izvora prihoda
- **DERURALIZACIJA** – proces napuštanja **sela** (i preseljenje u grad)
- deagrarizacija i deruralizacija su međusobno povezani procesi, a uzrokovani su **industrijalizacijom i urbanizacijom**
- danas se oko 40% stanovništva svijeta bavi poljoprivredom

Deagrarizacija

Deruralizacija

 Procesi deruralizacije - selo na Ćićariji (gore desno), selo u Dalmatinskoj zagori (dolje desno), selo Oključina na otoku Visu (gore lijevo) i napušteno selo Živica u Lici (dolje lijevo)

TERCIJARIZACIJA DRUŠTVA I DEINDUSTRIJALIZACIJA

- **TERCIJARIZACIJA DRUŠTVA** – proces u kojem sve manje ljudi radi u industriji, a sve više u **uslužnim djelatnostima**
 - u razvijenim zemljama do 80% stanovništva radi u uslužnim djelatnostima
 - posljedica gospodarskog razvoja i razvoja potrošačkog društva
 - u razvijenim zemljama proces tercijarizacije je pri kraju, dok u slabije razvijenim tek počinje
- **DEINDUSTRIJALIZACIJA** – proces napuštanja **industrije**
 - sve manje ljudi radi u industriji (oko 20% stanovništva), ali industrijska proizvodnja ne opada (primjena nove tehnologije i robotizacija)